

ARAP ÇOCUK EDEBİYATININ ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

The Effect Of Arab Children Literature On Child

Öğr. Gör. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Kilis/Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9981-5784>

ÖZET

Çocuk edebiyatına bakıldığında yetişkinlerin meydana getirdikleri edebiyattan daha önemli olduğu ortadadır. Nitekim çocuk edebiyatı diğer türleri de içeren bir türdür. Bu edebiyatın en önemli unsuru olan çocuğun çevresindeki anne, baba, kardeş ve diğerleri gibi, kendi yakınlarından yardım alması bir gerekliliktir. Bu bağlamda sadece eğitim-öğretim faaliyetleri ile değil aynı zamanda içinde yaşadığımız toplumun kültürel dokusunun çocuğa verilmesi için çocuğun tiyatro, sinema ve benzeri sanatsal çalışmalarla buluşturulması gerekir. Bu yüzden düşünen ve ufku geniş çocukları yetiştirebilmek için çocuk edebiyatına büyük bir görev düşer. Bu görevi de etkin bir şekilde yerine getirebilmek için edebiyatı çocuklara sevdirmekle yükümlü, yetkin yetişkinlere düşer. Bu durum çocuk edebiyatının olması gereken temel unsurlarından biridir. Aynı zamanda da yaratılışla birlikte yürüten bir olgudur. Bunun en belirgin yönü annelerin bebeklerine söyledikleri ninnilerde ortaya çıkar.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Edebiyatı, Arap Dili.

ABSTRACT

When looking at children's literature, it is obvious that adults are more important than the literature they create. Indeed, children's literature is a genre that includes other genres. It is a necessity for the child, who is the most important element of this literature, to receive help from his relatives, such as the mother, father, sibling and others around him. In this context, the child should be brought together with theater, cinema and similar artistic works not only with educational activities, but also to give the cultural texture of the society we live in to the child. Therefore, children's literature has a big duty to raise the children who are thinking and opening mind. In order to fulfill this task effectively, it is the duty of competent adults who are obliged to make children love literature.

Keywords: Children, Children's Literature, Arabic Language.

1. GİRİŞ

Çocuklar ailenin neşe kaynağı ve bir ulusun geleceğinin teminatıdır. Geleceğin mirasçıları olmaları hasebiyle en güzel bir şekilde eğitimlerinin ve terbiyelerinin ihmal edilmesi asla ihmal edilmeyecek temel unsurlardan biridir. Çocuğun kendisinin bizzat, çok değerli olmasının yanında, çevresinde bulunan ve başta kendi ailesi olmak üzere diğer kişi ve kişilerle sağlıklı bir şekilde bağlantı kurabilmelidir. Çevre, kendi bilgi, kültür ve kültürel değerler gibi karşılaştığı değerleri çocuğa aktarabilmelidir ki çocuk, kendisine ait kültürün gelenek, görenek ve diğer değerlerinin farkına varabilsin.

Çocuklar, toplumun geleceğinin inşası için dikilen fidanlardır. Yaşamın parlak yüzüne baktığımızda, bize güzellik ve mutluluk bağışlayan ilk şey gördüğümüz çocuklar ve paradır (Zalat, 1997). Çocuklar, yaşamın sevinci ve eğlencesi (Zalat, 1997), bir milletin asıl servetidir (Şihâte, 1994). Çocuksuz bir dünya düşünülemez. Dünyanın ışığı, umudu, en güzel, en değerli varlıklarıdır çocuklar. Bu değerli varlıklar insanın geleceğidir. Onlar geleceğin evinde otururlar. Ozanın dediği gibi çocuklar geleceğe fırlatılan canlı oklardır. Beşeri sermayedeki en büyük kayıp zeki çocukların güzel bir şekilde cesaretlendirilmemeleri ve görsel ve işitsel okuma kaynaklarından mahrum edilmeleridir (Şihâte, 1994).

Edebiyat (yazın), çocuğu geleceğe, yaşama hazırlarken, eğlendiren, düşündürdüren, öğreten bir yardımcıdır aynı zamanda (Şirin, 1998). Hem çocuk edebiyatı bir eğitim aracı ve vasatı olması hasebiyle çocuklara, soruları ve açıklama talebi bakımından, keşfetme çabaları, hayallerini kullanmaları ve çocuk edebiyatını besleyen güzellikleri kabullenme bakımından fırsatlar sunar. Çocuğa kendine güvenmeyi, araştırma ve keşfe devam için risk alma ruhu ve araştırma sevgisi için fırsatlar sunar. Çocuğa keşfetmek ve alışılmış düşünce metotlarından kendini özgürleştirmek için bilimsel tehlikeye iten gerçekleştirme dürtüsü, yeni yönelişleri araştırma eğilimi, bilinmeyene doğru atılım, yeni deneyimler için çevrenin araştırılması ve

bunların gerçekleştirilmesi için istikrar bakımından fırsatlar sunar. Tüm bunların anlamı, çocuk edebiyatı, yaratıcılık özelliklerini kontrol eden sosyal psikolojik bir bağlam sağlar ve yeteneklerin kışkırtılması bakımından emme, özümseme ve etkilenme aracılığıyla yaratıcılık özelliklerini geliştirir (Şihâte, 1994). Arap çocuk edebiyatındaki eski formların tümü çocuktaki yaratıcılığı geliştirmek, mucit çocuğu oluşturmak ve hayal ve düşünce gücünü geliştirmeye yardım eden sosyal bağlam içine yerleştirmek için uygun ölçüler koymaya muhtaçtır. En önemlilerinden bazıları: “Çocuğu kışkırtacak, aklına meydan okuyacak, bilimsel düşünmesi için önünde bir alan açması ve düşünmesi ve gerçek yaşama karşıt bir dünyada uçabilmesi için çocuk edebiyatı dersinin konulması. Çocuk edebiyatı derslerinin, sınırlandırılmaması, bir gelişmenin sonucu olarak, araştırma fırsatı verilmek üzere, çocuğa değişik durumlardan soyutlanması bir alan açılacağı, aklını düşünsel tabulardan özgürleştirilmesi ve çevrenin yeni bir tecrübeyle karşı karşıya kalmasını sağlamaktır. Sonucu olarak da, çocuğun eleştirel okuma, dinleme ve izlemeye alıştırılması; görüşünü bildirmeye, açıklama ve yorum istemeye ve görüşleri ile gerçekler arasında denge kurmaya; ilişkileri bulmaya, hayal gücünü kullanmaya ve keşfetmek için bilimsel risk almaya teşvik edilmelidir (Şihâte, 1994). Sözlük ve terim anlamıyla İslam medeniyetinde çocuk eğitimi kavramı, kendisiyle davranış, terbiye, çocuğun din ve dünya terbiyesini kastettiğimiz genel edebiyatlardan ayrılmaz. Edebiyat ve eğitim, beşeri topluluklar arasında yüce değerler, dinin teşvik ettiği olumlu davranışlara ve ahlâkî amaçlara yönlendirmede birlikte olmuşlardır. Eski Arap toplumunda, eğitim görevini genellikle mürebbiyeler, nineler, anneler, edebiyatçılar ve eğitimciler yerine getirmiştir (Şihâte, 1994). Bu öneme sahip çocuk, dil ve edebiyatını doğal bir hak ve Rahman’ın bir hediyesi olarak edinmiştir (Zalat, 1997).

1.1. Araştırmanın Sorunsalı

Bu araştırmada çocuk edebiyatının çocuğun ruhsal gelişimi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu anlamda çocuk edebiyatının ruhsal gelişim üzerindeki etki düzeyinin saptanması araştırmanın sorununu oluşturmaktadır.

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranılmaktadır:

- ✓ Çocuk kimdir?
- ✓ Arap Çocuk Edebiyatı ağırlıklı olarak ne tür eserler vermiştir?
- ✓ Arap Çocuk Edebiyatında daha çok ne tür konular işlenmektedir?
- ✓ Arap Çocuk Edebiyatındaki ölçütler nelerdir?
- ✓ Arap Çocuk Edebiyatının tanımı nedir?
- ✓ İsmâ’il ‘Abdu’l-fettâh çocuğu, doğumundan insanın uzun ömrüne uzanan bir parçası, uluslararası çocuk haklarının ilanıyla kendisini kendine yetecek yeterlilikte görür (‘Abdu’l-Fettâh, 2000). Arapçada çocuğa verilen الطفل ve الصبي kelimeleri eş anlamlı olup çocuk için kullanılmaktadır.

2. ARAP ÇOCUK EDEBİYATINDAN BİR ÖRNEK

ولد قرد Maymunun oğlu

أصبحوا أنا بن يوندت إشته Çu çu

وتشو تشو Annem aksırıyor

امى تعطس Babam aksırıyor

أبى يعطس Çu çu

تشوتشو Hava soğuk

يوم برد Dedem aksırıyor

تعطس جدو düşün altında

تحت دوش maymun zıplıyor

يقفز قرد duştan sonra

بعد أدش

إشته بن اوکلا کوşوروم

نحو الدرس

إشته اوکلا أنا ناولس

إشته اوکلا أنا ناولس

فوق الكرسي sandalyenin üstünde

تشو تشو Çu çu

خالد يعطس Halid aksırıyor

يعطس مجدى Mecdi aksırıyor

أنا وحدى ben yalnızım

ميدان اوکياى بىرى گىبى

بازان أضحك حيناً
سرت bir gün sıcak bir gün
يوم حر

Soğuk bir gün
Önemli değil
Maymunun oğlu

Yukarıda da ifade edildiği gibi edebiyat, insanın iç dünyasındaki gerçekliği betimlediği gibi, edebi sanatlar aracılığıyla onun duygularını ve tüm acıları ve umutlarını açığa çıkarır. Bunun yanında edebiyat kavramı, yeni nesillerin, eskilerin tecrübeleri ve bilgi birikimlerinden kendilerine bir yol açmaları için yönlendirir (Zalat, 1997). Ancak bilindiği gibi, edebiyat kavramı ile edebiyat lafzı ve gelişimiyle değişen anlam arasında fark olacaktır. Çünkü insan diğerlerinden farklıdır. Edebiyat, kişinin büyüme, gelişme ve kişisel özelliklerine göre değişiklik gösterir. Bu da onların çoğu konularda tartışmalarına ve yol ve yöntemlere başvurmalarına neden olur (Zalat, 1997).

3. ARAP ÜLKELERİNDE ÇOCUK EDEBİYATININ GELİŞİMİ

Arap ülkelerindeki çoğu avamca/ammice olan ve ‘terkîsul etfâl’ şarkısı olarak bilinen şarkılar hariç tutulursa, Arap edebiyatı, çocuk edebiyatından uzaktı (Ahmed Ebu Sa’îd.). Çocuklar eski efsanelere ve özellikle kendileri için yazılmamış hikâyelere yöneliyordu. Kelile ve Dimme ve Binbir gece masalları kendilerine kolay geldiğinden bunları okudular. Sonrasında Kahire, Şam, Trablus, Bağdat ve Beyrut gibi arap şehirlerinde kahvehanelerde ve mahallelerde hikâyecilerin aktardığı Şedad b. Antere ve Ebu Zeyd Hilâlî gibi Arap efsanelerini okudular (Beşûr, 2009). İslam’ın gelişiyle birlikte peygamber ve arkadaşlarının yaptıkları işleri ve onların haberlerini okudular. Daha sonra İslam’ı yayma mücadelesi haberlerini, Kur’an’da geçen diğer milletlerin hikâyelerini okudular. İslam devleti genişleyince birçok Müslüman yazar ve farklı zaman ve mekânda geçen efsane ve hikâyeleri yazan yazarlar ortaya çıktı (Beşûr, 2009). İsfehani’nin “Eğânisi”si, Cahızın “Buḥâla’sı, Bedü’z-zaman el Hemeđani’nin “Makamat”ı ve yukarıda zikredilen diğer hikâyeler bunlardandır. Bu nedenle 19. yy ilk yarısında Arap çocuklarına yönelik ilkyazılar başladığında; Arap çocuk edebiyatı, kendinden önce gelen Avrupa’daki örneklerinden aldığı ilham kadar efsane ve hikâyelerden oluşan bu zengin mirasa dayanmıştır (Beşûr, 2009). Eserlerin çoğunun çevirileri başka ülkelerden yapılmasına karşın, tüm yaşamını çocuk edebiyatı eserlerine harcayan yazarlar da vardır. Bunlar farklı alanlarda yazdıkları gibi eserlerindeki konular da çeşitlenmiştir. Bu yazarlar Mısırdaki Ahmed Şevkî, Necîb Maḥfûz ve ‘Abdul-vahhab el Mesîrî ; Faşta ‘Allâl el-fâsî ; Suriyede Zekerîyya Tamer ve Süleyman el İsa; Lübnanda Mihail Nu’ayme ve Emili Nasrullah ; Filistinde ise Mahmûd Zâyed, İsaf en-Neşâşîbi, Halil es-Seḳâkîkî ve Tefvik Ziyad; Sudanda et-Ṭayyîb Şâliḥ ve Irakta Maruf er-Raşâfî gibi önde gelen aydın ve edebiyatçılar baştan beri çocuklar ve onların edebiyatıyla ilgilenmek durumunda kaldılar (Beşûr, 2009).

4. ARAP ÇOCUK EDEBİYATININ AŞAMALARI

Arap çocuk edebiyatı tarihi yukarıda da ifade edildiği gibi İslam’ın gelişiyle başladığı söylenebilir. Hz. Peygamberle başlayan süreçte Arapların, terbiye etmek üzere çocuklarını çöle gönderdiklerine şahit oluruz (el-Kîlani, 1985). Halifeler ve tabiin ve etbai tabiin dönemini görürüz (el-Kîlani, 1985). . Bu süre zarfında hikâyeciler, öykü anlatıcılar ve okuyucular Kur’an’ı Kerîm’de çocuklar için büyük bir zengin malzeme buldular. Bunların çoğu Hz. Peygamberin hadisleri, savaşları, Müslümanların doğu ve batıdaki gazaları da bu bağlamda ele alınmıştır. Bunlara ek olarak *Nihayatü’l-ereb, el-Eğânî, el-Buḥala, Kelile ve Dimne, Elf leyletu ve leyletun* gibi çocukların okuyabileceği kitaplar da çocuklara sunulmuşlardır (el-Kîlani, 1985). Sonrasında modern çağa ulaştığımızda çocukların ufkunu açan çok geniş bir araştırma alanı bulunmuştur (el-Kîlani, 1985). Çocuk edebiyatı miladi Avrupa’da 17.yy. da ortaya çıkmıştır (el-Kîlani, 1985).

Arap çocuk edebiyatı, Arap ülkelerinde iki aşama olarak başlamıştır. Bunlar Lübnan, Suriye, Irak ve Filistin’de odaklanmış, Tunus, Fas, Sudan ve Bahreyn gibi diğer Arap ülkelerinde ise, çocuk edebiyatı daha geç dönemde ürünlerini vermiştir. En sonda kalan yarımadanın diğer ülkelerinde çocuk edebiyatı ürünleri verilmeye başlanmıştır (Beşûr, 2009). Mısırdaki çocuk edebiyatının başlangıcı Avrupa’ya araştırma ve inceleme için bilim heyetleri gönderen Mehmet Ali paşa dönemidir. İlk teşebbüs eğitimden sorumlu kişi sıfatıyla Avrupa’daki çocuk edebiyatını Arapçaya aktarılması emrini veren Rifa’a Taḥṭavî zamanında gerçekleşmiştir. Taḥṭavî bizzat kendisi “Parmak Çocuk” u tercüme eder, “Okul Bahçesi” adıyla çıkarılan ilk Arap çocuk dergisinin editörlüğünü yapar ve 1875 yılında “kız ve erkek çocukların yetiştirilmesinde

güvenilir bir rehber adıyla bir kitap çıkarır. Onun ardından Osman Celâl “el ‘Uyunu’l Yuvaķız fil emsâl ve’l-meva’ız”adlı kitabı çıkarır. Bu eser hayvanların diliyle yaklaşık iki yüz masal içerir ve çoğu La Fantone masallarından özetlenerek alınırken bir kısmı da Ezop masallarındandır. Celal (1849-1854) yılları arasında çocuklar için şiirler yazar. Celal’den sonra Ahmed Şevķi gelir. Çocuklar için şiir tarzında hikâyeler yazar ve bunları 1898 yılında “eş-Şevķiyyât” adlı divanının dördüncü bölümünde yayınlar. Şevķi bunları yazarken çoğunlukla La Fantone masallarından esinlenir (Beşûr, 2009). Şevķi şiiriyle öne çıkarken Kâmil Kîlânî de Arap Çocuk edebiyatının öncüsü olarak öne çıkar. 1928 yılında Kahire’de Kâmil Kîlânî (1897-1959) Avrupa kitaplarından tercüme ettiği ilk masallarını yayınlamaya başlar ancak hemen akabinde kendi hikâyelerini de yazmaya başlar. Ancak ürettiği eserler kültür mirasının cüzi bir kısmıdır. İlk hikâyesi “Denizci Simbat” tır. Bunu yaklaşık iki yüzü bulan hikâyeleri izler. Konusu genellikle dinî ve ahlaki değerlere ve kurallara dayanır. Kimisi komik kimisi de hayvanlar hakkındadır (Beşûr, 2009). Kâmil Kîlânî (1897-1959) açtığı okulda çocuk edebiyatı yazarları yetişir. Bunlardan biri tiyatrolarıyla olduğu kadar şiirleriyle de bilinen Muhammed el-Heravî, dir. (1885-1939) Bazı çalışmaları şunlardır: “Semiru-l etfal li’l-benin”(1922), “Semiru’l etfal li’l-benat” (1923) ve “Eĝani’l etfal” (1924), Yâkub eş-Şârûni (1931-2003) sonuncusu ise, araştırmaların ve yazarların istifade ettiği ve hâlâ bir kaynak kabul edilen büyükler için çocuk edebiyatı hakkındaki araştırmalar ve çocuk hikâyeleriyle ünlü olan Ahmed Necîb’ olmuştur (Beşûr, 2009). Filistin merkezli çocuk edebiyatı yazarları arasında birçok Arap yazar vardır. Bazıları: Suriye’den Zekerıyya Tamer, Leyla Saya ve ‘Adil Ebu Şeneb; Mısır’dan Muhyiddin el-Lebbad, Lübnandan Cemal Ebu Hamdan, Ürdünden Fahri Ka’var (Beşûr, 2009) 1979 yılı, dünya çocuk yılı münasebetiyle Arap çocuk edebiyatı için dönüm noktası olur. 1979- 1990 yılları arasında Çocuk edebiyatına verilen önem, Arap ülkeleri dışında eğitim, gelişim programlarıyla eş zamanlı olarak artar. Kültürel, ahlâkî ve ulusal bakımlardan değişik yönelişler içerisinde çocuk kitapları yayınlanır. Dinî hikâyeler de yoğun olarak ortaya konur ve sonraki aşamalarda yoluna devam eder. Basın yayının birkaç rolü özel bir bölüm olarak çocuk edebiyatı ürünlerine tahsis edilir (Beşûr, 2009).

5. ARAP ŞİİR MİRASINDA ÇOCUK

Nesir ve şiir olarak edebiyat, çocuğun terbiyesinde ve duygularının gelişiminde vicdani etkenlerin en özellerinden biridir. Şiir, Arap çocuğun vicdani eğitimine katkı sağlamış hâlâ da sağlayan edebi türlerdendir. Şiir sanatı, çocuk vicdanında manevi, ruhsal yapıyı oluşturan kısa dörtlükler ve urcûzelerden doğmuştur. Öğretici şiirler, çocuğun beşikte iken karşılaştığı, oynatan ve neşelendiren aşamayı izleyen bir etken olarak öğretici etkene dayanır. Çocuk şiiri değerlerin telkin edilmesini hedefler. Amaçları arasında dini eğitimi yüklenir. Tüm bunlar hedeflenen insan için mükemmel bir yapı oluşturan olumlu desteklerdir. Gelecekte, terbiye eden ve öğreten şiirden bir miktarını tadan ve kazanan bu küçük varlık, çeşitli içeriğiyle ve dil ve yüksek sanat düzeyleriyle edebiyatla uğraşacaklardır (Zalat, 1997). Arap şiir mirasında bu alanla ilgilenen şairler arasında Kâmil Kîlânî’nin önemli bir yeri vardır. Kâmil Kîlânî, (1897-1959) Arap çocuk edebiyatında çocuk yazımına ciddiyetle eğilen en önemli isimlerden biridir. Öyle ki nesir alanında çocuk edebiyatının öncüsü olarak kabul edilmektedir. Hayatında, onu bu duruma hazırlayan en önemli etken belki de, Yunan bir mürebbiyenin gözetiminde yetişmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Çocukluęundan itibaren kendisine anlatılan masallar ve hikâyelerle hem Doğu hem de Batı halk edebiyatı anlatılarını öğrenmiştir. Ona hikâyeyi bu adar sevdiren şeyin çocuklunda dinlediği farklı kültürlerin izlerini taşıyan hikâyeler olması muhtemeldir (Köşeli, 2011).

Üsluba gelince o, düşünceleri ve içeriği taşıyan bir kaptır. Üslup, yeni medeniyet çevresi verilmeden aşına olanın kullanımına, icaza ve kolaya meyletmiştir. Çocuk edebiyatı alanında ise şairler, diyaloga dayalı, bir üslubu benimserler. Kasidelerini, çocukları onların azarlanması veya onlara yakılan ağıt gibi sanat ve dil olarak yeni bir üslupta yazdılar. Bazı şairler kasidelerini çocuklarıyla konuşur gibi yazdılar (Zalat, 1997).

Arap şiirinde, şiirsel amaçlar çocukların dünyasından da bahsetmiştir. Arap şairlerin eskilerinin çocuklar hakkındaki sözleri genellikle uzun kasidelerinde vardır. Ancak biz kültür ambarında oraya buraya saçılmış veya dağınık şiir parçalarına yöneliyoruz. Şairlerin çocuklar hakkında en fazla ele aldıkları araçların en önemlisini ağıt, azarlama, övünme, ilme teşvik, güzel ahlakla bezenmedir. Eski Arap şairlerine göre çocuk, göz aydınlığı, canın neşesi ve edebi cennetin kuzularıdır. Arap şiir divanlarının ele aldıkları yönlerin en önemlilerinden bazıları çocuk sevgisi, şefkat, mevcut durumlarının korunması ve geleceklerin garanti edilmesidir (Zalat, 1997).

Araplar çocukta, Arap bireyinin olumlu özelliklerinden olan cömertlik, şefkat, esaret ve asalet gibi yüce özelliklerinin gelişimini arzulamaktadır. Bunu da şiirler, atasözleri, özlü sözler ve hikâyelerle yapmışlardır.

Çocuklar açısından diğer önemli yönü, şairlerin diliyle hayvan ve kuşların konuşturulmasıdır. Çünkü çocuklar hayvanlara ve kuşlara düşkündür. Bu nedenle Arap şiir divanlarında hayvanları ve kuşları betimleyen şiir dörtlükleri vardır. Yine eski Arap şairlerinin birçoğunun, acayip mahlûkları betimlemeleri vardır (Zalat, 1997).

6. MASALLAR

Arap şiir geleneğinde çocuk resmini tamamlayacağımız son alan bizzat çocuğun kendisinin şairliğinin takdir edilmesidir. Araplar çocuklarının edebi halkalarda bulunmalarına önem vermişlerdir. Bu nedenle çocuklarda edebi zevk yeteneği oluşmuştur. Bazıları ise küçük yaşta şiirler nazmetmiştir. Bu küçük şairler arasında Cahiliye dönemi şairi Tarafe b. Abd (ö. 564 [?]) küçük yaşta şiirler söylemiştir. Ka'b b. Zuheyr'in(ö.645) hikâyesini okuduğumuzda babaların, çocuklarına şiir öğretmeyi ne kadar önemsediklerini görüyoruz. Lebid b. Rabia (660 veya 661) da bize küçük yaşta şiir yazma yetisinin boyutlarını gösteriyor (Zalat, 1997). Ebu Tayyib el-Mutenebbi de, erken yaşta şiir yazarlardandır (Zalat, 1997). Tüm bunların ışığında şiir yeteneğinin, erken yaşlarda ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Şair olarak çocuk, şairin hayatında önemli bir aşamayı temsil eder (Zalat, 1997).

Edebiyatın öncü kişileri, resmî edebiyatın kaydedilmesine çok önem verirken, çocuk edebiyatı ürünleri kitaplar arasında çok dağınık bir halde kalmıştır. Bu öncülerin çocuk edebiyatının doğuşu ve gelişimine ilgi göstermemeleri bizleri, edebiyatın bu türüne, bazılarının halk edebiyatına verdikleri kavram ve dayanaklarını güç durumda bırakmıştır. Bu, bizim halk edebiyatına verilen önemi küçümsemediğimiz anlamına gelmez. Çünkü kimse halk edebiyatının, çocuk edebiyatı üzerindeki önem ve etkisi üzerindeki anlaşmazlığa düşmez. Özellikle de hikâyeler, öyküler, halk hikâyeleri, masallar, efsaneler ve hayvan hikâyeleri gibi çeşitli örnekleri olan nesir sanatları hakkında. Sanırım çocuk edebiyatı, şiir bakımından halk hikâyelerinin özellikler ve kavramlar dairesinden çıkar. Burada kastedilenler resmi edebiyat altında yazılan çocuk şiirleridir. Yoksa çocuklar için miras alınan halk şarkıları, oyunlarda söylenen şarkılar, halk edebiyatındandır. Bu satırların yazarı Arap dili bilginlerinin çocuk edebiyatının kavram ve özelliklerini belirlemekten, en azından edebi bir tür olarak betimlemekten kaçınmalarının; eski Arap toplumunun çocuğa dönük bakış açısından kaynaklandığına neredeyse emindir (Zalat, 1997).

Ümmetin insan kaynaklarının yüzde 40'tan daha fazlasına, vicdan bilinci oluşturan bu edebi tür için eleştirinin yerleşik hale getirilmesi; eleştirmenlerin, dilbilimcilerin, Halk edebiyatı uzmanlarının görüşlerinin sanırım, çocuk edebiyatına bakışlarıyla paralel çizgide seyretmelerindedir. Çünkü bu anlatıcılar, eleştirmenler ve derleyiciler, çocuklara yönelik şiir ve nesir metinlerini görüyorlardı ve biliyorlardı (Zalat, 1997).

Çocuklar için sözlü olarak anlatılan hikâyeler, tamamen yaşlıların kafasındakilere bağlı olarak yaşadıklarını, unsurlarının ilhamını aldığı, hayalin gölgesinde yürüdüklerini ve içeriğini aldığı insanlık mirasını kendisine kaynak edindiğini ve çocuk hikâyelerinin, büyüklerin hikâyelerinden oluşan büyük nehre dökülen küçük bir dere gibi olduğunu itiraf etmeliyiz (Zalat, 1997).

Masalların çocuklarda, evren, varlıklar, doğa ve onun unsurlarıyla ilgili bilgiyi geliştirdiği bir gerçektir. Çocukları, sınırlı bir evrenden sınırsız olana taşıyan masalsı maceralardaki, iyi ile kötünün savaşına dalarak çocukları aşamalı olarak hakikate yaklaştırır. Hayalsiz bir hikâye veya öykü yoktur. Şunu söyleyebiliriz: Masallar çocukları sadece akıllarıyla değil, aksine aynı zamanda bilinçleriyle de dünya hakkında daha bilinçli kılar. Çünkü çocuklar bilgiyi olaylar ve soyut düşüncelerle değil kendilerini, kuşatan Dünyadaki olgu ve olaylarla etkileşerek öğrenirler (Zalat, 1997).

İbn Mukaffa'nın (724-759 m.) kitabı, hayvanlar ve kuşların dilinden anlatılan hikâye edebiyatındaki en ünlü kitabıdır. Kitabın aslı Hintli filozof Beydaba'ya aittir. Kitap hikmet, terbiye ve kültür ortaya koymak için edebiyatın bir araç olarak kullanıldığı kuşlar ve hayvanların dilinden hikâye ve nasihatler içerir (Zalat, 1997).

Mitoloji ve mitoloji türlerinin çocukla ilgisi nedir? Mitolojinin hedefi genellikle bireyin hayalinde, hayatın işleyişini yeniden üretmektir. Aynı şekilde mitoloji insanın doğruya iletilmesinde gereken ahlâkî ödevleri de yerine getirir. Bundan önceki görevi ise, evrendeki olguları açıklamaktır. Zira mitoloji mantıktan boşalmış olmayan bir hayale gereksinim duyar. Genelde Dünya, özelde ise Doğu medeniyetleri birçok örnek mitoloji içerir. Dinlerden önce firavunların çağlarında Oziris, Babil, Gılgamış daha önce geçen efsanelerdir. İslam'la birlikte Arap edebiyatında hikâye anlatan ilk kişi Temim ed-Dârî'dir.(ö.660 m.)

Hristiyan iken h.9. yüzyılda Müslüman olmuştur. İlk anlattığı hikâye ise, Cessâse ve Deccâl'dir. Bu hikâye Arap akılcılığının nesnel ve tekil bakış açısını barındırır (Zalat, 1997).

7. HİKÂYELER

Çocuklar açısından önemli olan edebî nesir türlerine de işaret etmemiz gerekir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Arap dili ve edebiyatı kitapları, çocuklara ait ürünlerin ince betimlemelerini içermez. Arap aklının çocukluğu önemsemediğini gösteren birçok haber, şiirler ve hikâyeler vardır. Bunun yanı sıra eğitimciler öğrencilerine nasıl davranırlardı ve zeki olanları nasıl ödüllendirirdi ki bu durum merak konusudur (Zalat, 1997).

Edebiyat tarihi, çocuk edebiyatı alanında bize önemli bir gerçeği gösterir. Bu gerçek, Arap aklının çocuğa yönelik hikâyeleri önemsemesinden kaynaklanır. Bu gerçek günümüze kadar sürmüştür. Çocuğa sunulan hikâye, eğitim yöntemlerinde, öncü bir edebi türdür. Edebiyatın bu yönü ihmal edilse de söz konusu çocuk hikâyeleri çağdaş annelerin dilindedir. Çünkü hikâyeler çocuğun geçirdiği aşamalara uygundur (Zalat, 1997). Örneğin; Hay b. Yakzan hikâyesinde az önce serdedilen aksiyomun ve Arap aklının bilgi boyutunu, hikâyenin boyutları ve çocukluğun özellikleriyle ilişkisinin doğruluğunu destekleyen bir şey vardır. İbn Tufeyl, Hay b. Yakzan'ı anlatırken onun hayalini ve idrakini merak ve zevkle hazırlar. O, muhteşem hayalinde Hay'ın bedeninin dört elemente egemen olduğunu görür. Bu dört element, ılıman bir iklimde, güzel havası ve toprağıyla bir adada dört elementle etkileşim için mantıklı bir şekilde büyüyen Hay'ın varlığının temelidir (Zalat, 1997).

Arap kültürel mirasında var olan hikâye türlerinin etkisi, çocuk edebiyatının oluşumuna katkı sağlar (Zalat, 1997). Nitekim çocuklar, doğaları gereği hayalî öykülere eğilimlidir. Asırlardır devam eden bu öykü türlerini hayvanlar, kuşlar, cinlerin dünyası ve sihirler oluşturur (Şihate, 1994). Ayrıca çocuk öykülerinin daha açık ve daha basit, gizem ve çetrefilden uzak olduğu söylenilebilir (Gökgöz, 2018).

Arap çocuk edebiyatında işlenen konuların, çocuklar üzerindeki etkileri olumlu bir şekilde seyrettiği gibi buna ek olarak çocuk edebiyatı kıssa, tiyatro, müsamere, şiir, şarkı, marş, müzik ve Kur'an-Kerim'den kısa sureler de içerir (el-Kilani, 1985). Bununla birlikte çocuk, roman kişisi ve çocuk hikâyelerinin kahramanlarından aynı şekilde etkilenir. Çünkü çocuk, duygu ve hislerinin etkisi altında çevresindekilerden de oldukça etkilenir (el-Kilani, 1985). Çocuk edebiyatı genelde öykü, özelde ise çocuğun değişik psikolojik ihtiyaçlarındandır. Bunlardan birkaçı: Güven, çocuğun roman ve benzeri kahramanlarla ortaya koyduğu güçlerini gerçekleştirebilme yetilerini gerçekleştirmedir. Bir yandan zorluklar ve başarısızlıkla karşılaşırken kendi değişimi, özgürlüğü, hayal ve öyküler dünyasından kurtularak değişime ait ihtiyaçları gidermeye çalışır (Beşûr, 2009). Bunlara ek olarak çocukta sevinç, hüznün, coşku, öfke, korku, endişe ve iç huzurun bulunduğu duygular vardır. Tüm bunlar da kahramanların maceralarını takip eder (Beşûr, 2009). Çocuktaki gelişim ve psikolojik özellikleriyle olan bağı çerçevesinde, çocuk sandalyeyi, örneğin bir tren gibi bir bastonu bir at gibi görür. Ancak on yaşına gelen bir çocuk artık bu hayalden kurtulmuştur. Nicholas Tucker yaşça küçük çocukların kendileri için yazılmış kitaplardaki belirsizliği sevmediklerini ifade eder (Tucker, 1999). Bu nedenle küçük yaşta okurlar sürekli olarak ahlaki kuralların belirlediği kolay ve duygusal eylemlerin peşine düşmüşlerdir (Tucker, 1999).

Çocukların etkilenme düzeylerine baktığımızda ise çocukların birinci sınıfta öğrendikleri hayalî hikâyelerin yüzde altmışını içerir. Bu hikâyeler içerisinde: *Parmak çocuk, Beşkardeş ve Kurt, Tavşan ve Fil, Eşek, kuzu ve üç keçi yavrusu, Tilki ve eşek ve hoca, Maymun ve eşek ve Mağaradaki aslan*, dini öykülerin oranı ise yüzde yirmiye karşılık gelir. Hz. Musa, Hz. Nuh, Hz. İbrahim gibi peygamberlerin öyküleri toplumsal yapıya uzanan, *Merzûk ve Terzi, Babanın vasiyeti ve Küçük kız* gibi hikâyelere ait gerçeklikleri taşır (Şihate, 1994).

8. SONUÇ

Çocuk, bir toplumun geleceği ve teminatıdır. Buna binaen çocuk ne kadar önemli ise çocuğun okuduğu edebiyat da onun kadar, hatta daha da önemlidir. Bu bağlamda sadece eğitim-öğretim faaliyetleri ile değil aynı zamanda içinde yaşadığımız toplumun kültürel dokusunun çocuğa verilmesi için çocuğun tiyatro, sinema ve benzeri sanatsal çalışmalarla buluşturulması gerekir. Ayrıca çocuk, Arap çocuk edebiyatındaki eski formların tümünü çocuktaki yaratıcılığı geliştirmek, mucit çocuğu oluşturmak ve hayal ve düşünce gücünü geliştirmeye yardım eden sosyal bağlam içine yerleştirmek için uygun ölçüler koymaya da muhtaçtır.

Sözlük ve terim anlamıyla İslam medeniyetinde çocuk eğitimi kavramı, kendisiyle davranış, terbiye, çocuğun din ve dünya terbiyesini kastettiğimiz genel edebiyatlardan ayrılmaz. Bu bağlamda çocuğun edebiyatla ve içinde yaşadığı kültürle olan bağları, çocuğun edebi metinlerle olan bağları sürdürmesi gereklidir. Arap çocuk edebiyatında işlenen konuların, çocuklar üzerindeki etkileri olumlu bir şekilde seyrettiği gibi buna ek olarak çocuk edebiyatı kıssa, tiyatro, müsamere, şiir, şarkı, marş, müzik ve Kur'an-Kerim'den kısa sureler de içerir. Bununla birlikte çocuk, roman kişisi ve çocuk hikâyelerinin kahramanlarından aynı şekilde etkilenmiştir.

KAYNAKÇA

Zalat, A. (1997). Edebu't-tufûleti, 4.baskı, eş-Şeriketu'l-'Arabiyyetu li'n-Neşri ve't-Tevzi', Kâhire.

Şihâte, H. (1994). Arap Çocuk Edebiyatı, 2.Baskı, Dâru'l-Mışriyyeti'l-lübnâniyyeti, Lübnan.

Şirin, M. R. (1998). Çocukluğun Kozası, İz yayıncılık, İstanbul.

'Abdu'l-fettâh, İ. (2000). Edebu'l-ettâl, Mektebetu'd-dâri'l-'arabiyyeti lil-Küttâb, Kahire.

Ebu Sa'id, A. (1982). Eğânî terkîşu'l-Ettâl 'inde'l-'Arab, Dâru'l-'İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut.

Köşeli, Y. (2011). Arap Çocuk Edebiyatı, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum.

Gökgöz, T. (2018). Bağımsızlık Sonrası Cezayir'de Edebi ve Kültürel Çevre (1962-2016), Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tucker, N. (1999). Çocuk ve Kitap (Çev.: Mahâ Hasan Bahbûh), Cambridge University Press, Melbourne Sydney.

el-Kîlânî, N. (1985). Havle'l-Mesrah'ıl-İslâmî, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut.

Nasır Beşûr. N. (2009). Ma'raz'ul-Kuttâbi'l-Emrîkiyye, Newyork, el-Vilâyâtu'l-Muttahidetu'l-Emrîkiyye.

